

30 p.,
30 p.,
hr. 9
ուայ 1

40 p.,
55 p.,
ու. 11
5 d.

ՆՈՐ-ԴԱՐ

№ 83 ՏԱՄՆԵՒԿԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ Զորերշարժի, 12 Մայիսի

1899

Զորերշարժի, 12 Մայիսի ՏԱՄՆԵՒԿԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ № 83

Տարեկան՝ 10 րուբլի, վեց ամիսը 6 րուբլի, երեք ամիսը՝ 3 ր. 50 կ.
Թիֆլիսում ամիսը՝ 1 ր., հաստի 5 կ.
Բաժանորդ գրուած են Թիֆլիսում միմիայն խմբագրատունը.

Խմբագրութեան հասցեն՝ Тифлисъ, Редакция „Норъ-Даръ“

կամ Tiflis, Rédaction „Nor-Dar“

Խմբագրութիւնը բաց է ամէն օր (բացի առն օրերէն) ժամը 9-ի
մինչև 2-ը: Ցայտարարութիւններն ընդունուած են ամէն լիզունքով:
Ցայտարարութիւններն ըստին՝ 2 կ., բնականօրէն համար կրկնապատկի:

ԲՈՎԱՆԴԱՆՈՒԹԻՒՆ

Առաջին օրը ողն էր. — Բաղաճական
աշխարհից: Այս ինչիցն է:
Քրոնիկոն. — Լուրբեր:
Մեզ գրուած են. Բէլի-Վիլիզի:
Լուրբեր Թիւրքիայից:
Նամակ խմբագրութեան:
Մամուլի շուրջը:
Թղթակցութիւններ. — Սիմֆերո-
պոլից: Նամակ Փրանսիայից, Պարիզ:
Քաղաքական. — Գերմանիան
Թիւրքիայում: Թիւրքիա:
Գնանաց համաշխարհային կոնգրես:
Խառն լուրեր:
Հեռագրներ:
Տեղեկատու:
Ցայտարարութիւններ:

Թիֆլիս, 11 մայիսի 1899 թ.

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱԶԽԱՐՀԻՑ

Ներդաշխարհային օրհանուր ուղարկու-
թիւնն այժմ իւր վրայ է դարձ-
րած Հաագում տեղի ունեցող
խաղաղութեան կոնֆերանսին:
Նշանաւոր գիտնականներ, ինչ-
պէս և թերթեր, իրենց գիտողու-
թիւններն են անուամբ մասին.
ոմանք շատ մեծ յոյս ունեն
և շատ լաւ հետեւանքներն են ըս-
պատում, իսկ աւելի շատերը կար-
ծում են, որ Հաագի կոնֆերանսի-
ան կարելի լինի գնահատական,
այլապէս զինման չափ ու սահ-
ման գնելու վերաբերութեամբ
ցանկալի որոշումներ անել. բայց
աւելի հաւանական է համար-
ւում այն, որ կոնֆերանսին,
կարող է աղող հետեւանքների
հասնել միայն պատերազմի ա-
դէտը թեթեւացնելու, վերաու-
րուածների, գերիների և զը-
րանց խնամքու վերաբերու-
թեամբ:

Նւայսոր էլ քաղաքական խն-
դիրներ կան ու նոր դրութիւններ
են առաջ գալիս, որոնք ամենե-
ւին չեն կարող ընդհանուր խա-
ղաղութիւնն ապահովելուն ծա-
ռայել. և իսկապէս Հաագի կոն-
ֆերանսին ընդհանուր խաղա-
ղութիւնն ապահովելու և պատե-
րազմն անկարելի կացուցանելու
նպատակով չէ գումարուած, այլ,
ինչպէս գիտենք, կարելոյն չափ
պատերազմի յարուցումը դժուա-
րացնելու և, պատերազմի դէպ
քում, գալիք միասին ու աղէտին
չափ ու սահման դնելու:

Զինաց կայսրուհին կաթոլիկ
միաբնակների ապահովութեան
ու Զինաստանում ազատ գործե-
լու մասին հրովարտակ է հրա-
տարակել և մանրամասնօրէն սահ-
մանել է այն դիրքը, որ կաթոլիկ
եկեղեցին և նրա պաշտօնականներն
ունեն Զինաստանում օրէնքով:
Այդ դեռ բաւական չէ, չինաց

կայսրուհին պապի իրաւունքն է
ճանաչել մի օրէն տէրութեան
խնամակալութեան տակ գնելու
Զինաստանում գտնուող կաթոլիկ-
ներին և կաթոլիկ միաբնակներն-
երին, ինչպէս զինութեան էլ որ պատ-
կանում և որ տէրութեան էլ որ
հպատակում լինէին դրանք:

Պարզ է, որ Զինաստանի կա-
թոլիկների վրայ խնամակալու-
թիւնը Փրանսիային է պատկա-
նում:

Բայց այս էլ պարզ է, որ Գեր-
մանիան երբեք չի թող տալ այդ
և չի ընդունիլ, որ իւր հպատակ
կաթոլիկներին խնամէ և հովա-
նաւորէ Փրանսիան:

Ցայտնի է, թէ այդպիսի մի
խնդիր յարուցուց Թիւրքիայի
կաթոլիկների վերաբերութեամբ,
և Գերմանիան չճանաչեց Փրան-
սիայի այդ իրաւունքը:

Ցայտնի է և այն, որ Զինաս-
տանի մասերն արեւմտի վերջնե-
լու օրինակը տուաւ Գերմանիան,
իսկ Գերմանիան չինական երկրի
մի կտորը ձեռքն առաւ պատ-
ճառ բերելով, որ չինացիներն
սպանել են գերմանական կաթո-
լիկ միաբնակներին:

Ուրեմն աւելի քան հաւանա-
կան է, որ Գերմանիան կըրող-
քէ և չի թող տալ Փրանսիա-
յին՝ Զինաստանում գերմանացի
կաթոլիկներին հովանաւորելու ի-
րաւունքը ձեռք բերելու:

Ահա մի հանգամանք, և այն էլ
նոր հանգամանք՝ որ վէճի դուռ է
բաց անում Փրանսիայի և Գերմա-
նիայի միջև:

Ուրեմն և մի նոր առիթ Գեր-
մանիայի համար՝ ծովի վրայ էլ
աւելի զօրացնելու իւր պատե-
րազմական ոյժերը:

Շնոր Գարսի Նախընթաց համարի ա-
ռաջնորդը շարքաբաժնէ է լոյս տեսել,
որով և մի քանի տեղերում միաբն-
դաւաղուած է և մոթը: Այդ պատճա-
ռով, ստիպուած, վերստին հրատարակու-
մը ստորեւ նոյն խմբագրականը:

ՈՅՍ ԻՆՉԻՅՆ Է

Ով որ մեր կեանքին և նրա
մէջ յայտնուող երկու թնկերին հե-
տեւել է, նա, գուցէ դարմանքով,
դիտած կըլինի, որ ժողովրդի մէջ
դասակարգերը տարբերուած են
միմեկեկից բոլորովին անկախ
այդ դասակարգերին պատկանող
մարդկանց անձնական յատկու-
թիւններից, բնաւորութիւնից:

Այնպէս որ անձը, անհատը մէկ
կողմը ձգելով՝ մենք նկատում ենք
առաքինութիւններ և ատեր, որոնք
ժողովրդի որոշ դասակար-
գերի մէջ յայտնուած և մշակուած

են, և այդպիսով մի դասակարգը
տարբերուած է միւս դասակար-
գից:

Այսպէս՝ մենք տեսնում ենք, որ
գերմանական դասակարգի մէջ
յայտնուած են հերոսութիւն,
անձնութիւն, այլ և այլ գե-
ղեցիկ առաքինութիւններ և մը-
շակուած են ասպետական ազնիւ-
զգացումներ ու ձգտումներ, պատ-
ւոյ զգացումներ բարձր աստիճանի
հասցրած, միևնոյն ժամանակ յայտ-
նուած է և պարտաւորութեան ատե-
րը և անհաշիւ գուարճատրու-
թիւն:

Վաճառական դասակարգի մէջ
յայտնուած է իւր սեպհական աշ-
խատանքով, իւր քրտինքով ապ-
րելու ազնիւ ձգտումը, յայտնուած
է տոկոսնութիւն, եռանդ, ձեռ-
նեղծութիւն. միևնոյն ժամանակ
նկատուած ենք մենք նրա մէջ խո-
րամանկութիւն և անսահման շա-
հասիրութեան ու զգուշի յա-
տուութեան ատերը:

Այս ինչիցն է, որ հայ ուսու-
ցիչը իւր քիչ ուսմանով բաւական
է, սիրում է հայոց գրականու-
թիւնը, նուիրուած է հայոց մա-
մուլին, ընտանիքով ծանրաբեռ-
նուած ժամանակին իսկ շատ նե-
ղութիւններ, զրկանք անտրտուն,
լուրթեամբ է տանում, իւր տուած
խօսքին գին է տալիս և աշխո-
տում է իւր պարտքը վճարել, և
այն՝ ճշտութեամբ:

Այս ինչիցն է, որ նոյն հայ
ուսուցիչը, հէնց որ քահանայ է
դառնում, ամբողջ ուշադր էլ
կուլ տալ, դարձեալ քաղցած է,
սոված... ամենքին նեղացնում է,
անդադար ինտրիգներ է սարքում,
իւր այն ապահով դիրքից իսկ, որ
ժողովրդի ուրախութիւնից թէ սու-
գից, ծնունդից՝ թէ մեռնողից,
մկրտուողից՝ թէ պսակուողից է
կազմուած, դարձեալ զոհ
չէ, մոռանում է երեկուայ
օրը, որ մի կտոր ցամաք հացի
էլ կարօտ էր... ամենքից և ա-
մենքին գանգատում է, ինքը
իւր խօսքին գին չէ տալիս և
պարծանք է համարում պարտքը
չվճարելը:

Մեր խօսքը դասակարգի իր-
ն է վերաբերում և ոչ անհատնե-
րին ու նրանց բնոյթին:

Այս ինչիցն է, որ հայը մի օր
և է բանիկ կամ պետական հաս-
տատութեան մէջ իր բնածաւալոյ,
իր բնահաւապահ, դանձապահ
խիտ պարտաւորանալ է, իսկ նոյն
հայը, երբ հայոց եկեղեցու երէց-
փոխ է, մոռանում է իւր պարտ-
քը և հաշիւ տալ էլ ամենին
չէ կամենում:

Այս ինչիցն է, որ հայ գործա-
կատարը չնչին ուսմանով չարքաշ
կեանք է վարում և այդ նեղու-

թեան մէջ նա համ ժամանակ
ունի, համ էլ դէպի հայոց գրակա-
նութիւնն անտարբեր չէ, կատա-
րում է իւր պարտքը, բարի գործերի
համար յայտնում է նրա մէջ ե-
ռանդ, ազնիւ ձգտումներ, նա
նուիրուած է հայոց մամուլին,
իւր չնչին ուսմանով կարողանում
է մաս և բաժին հանել հայ գը-
րականութեան, գնում է գրքեր,
բաժանորդ է դրւում թերթի և
ճշտութեամբ էլ վճարում է:

Այս ինչիցն է, որ նոյն գոր-
ծակատարը, հէնց որ վաճառա-
կան է դառնում, նրա մէջ մոռ-
նում են գրել թէ ամեն ազնիւ ձրգ-
տումներ և զգացումներ դէպի
հասարակականը, ծաղրում է և՛
գրականութիւն, և՛ մամուլ՝ Վիուլ
գեաթը փնջելը ավարձ՝ ասելով,
և միայն այն է մտածում, որ օր-
տեղ կարող է, գրել, գրել:

Այս ինչիցն է, որ քանի հայ
ուսուցիչը սակաւ ուսման է ստա-
նում, ձեռքը բաց է, առնում է
գրքեր, ստանում հայոց թերթ
և վճարում է, իսկ երբ ուսման
հարկերից անցնում է հազար-
ների, այն ժամանակ նա լրագի-
րը ձրի է կարդում, գրքը չէ առ-
նում, թերթը չէ ստանում և ըն-
կած տեղը վատարանում է հայոց
մամուլին՝ աշխատելով թաքուն
վնասել նրան:

Այս ինչիցն է, որ քանի հայը
պրեկտորիալ չունի մեծ ինտելի-
գենա լինելու, այլապէս գեռ-
բարձր և արդիւնաւոր պաշտոն-
ների չէ տիրացել, հայ եկեղեցու
հայ գրականութեան, հայ մամու-
լի բարեկամ է և սրտացաւ նրա
գրականութեան, նրանց բարգաւաճ-
ման ոչ միայն ցանկացող է ան-
կեղծութեամբ, այլ և իւրովսանն
նպաստող, բայց հէնց որ այդ
հայը մի օր և է գրքեր հասաւ, ի-
րեն կարող է ուրեմն ինտելիգենտ
համարել, երբ փորը կուշտ է,
նա հայի վերաբերեալ ամեն գոր-
ծի վրայ նայում է վերին ներ-
քեւ, արհամարում է հայոց լիզուն,
հետեւաբար հայոց մամուլը, թէ-
պէտեւ այդ ինտելիգենտը ուղեղը,
եթէ նա ան պէս մրգելու լինէր,
յետին խմբագրատան վերջին աշ-
խատակցի խելքի ծանրութեան
չի հասնիլ:

Այս ինչիցն է... կարող է ինք
շարունակել, բայց մենք այսքա-
նով բաւականանում ենք, իսկ
մեր հարցմունքների բացատրու-
թիւնն ու պատասխանն ընթեր-
ցողներին ներ թողնում:

Մայիսի 1-ից 931-ն դեկտեմբերի
«Շոր-Դար»-ին բաժանորդ են գրը-
ում և վճարում են 7 րուբլի 50
կոպէկ:

Գ Ր Ո Ն Ի Կ Ո Ն

Ինչպէս յայտնի է, ա. Էջմիած-
նում Թագաւոր Կայսրի և Թագուհի
Կայսրուհի Ալեքսանդրա Ֆէօդորովնայի
պսակադրութեան յիշատակին հիմնուած
է ռուսաց եկեղեցի, որի օրհնութիւնը
կատարուց անցած ապրիլի 4-ին. Այդ
առթիւ ս. Էջմիածնում ապրող ռուս-
ների ամենահպատակօրէն յայտնած զը-
գացումների մասին ներքին գործերի
մինիստրը, «Կալպազ»-ի ասելով, ամենա-
հպատակօրէն զեկուցել է նորին Կայսե-
րական Մեծութեանը:

— Թիֆլիսի քաղաքային խորհուրդը
մայիսի 10-ի նիստում հաստատեց քաղա-
քային վարչութեան և քաղաքային զըպ-
րոցական յանձնաժողովի միացեալ նիս-
տում մեր ընթերցողներին յայտնի որո-
շումը՝ Պուշկինի ծննդեան հարիւրա-
մեակը տօնելու մասին:

— Թիֆլիս-Կարսի երկաթուղու վրայ,
Ղալփաշի կայարանի մօտ, 174-րդ
վերստի վրայ, մայիսի 9-ին խորտա-
կուել է № 24-րդ գնացքը: Խորտակման
պատճառն եղել է այն, որ միջինավարն
արած է եղել և գնացքը խիստ արագ
է եղել շէլիս: Սպանուած է մեքենա-
վարը՝ Անտոնով, նրա օգնականը՝ Գոգո-
լաձէ. մի ուղևոր՝ Թիֆլիսցի գլխարկ կա-
րող Գասպարեան: Թեթիւ խեղուներն են
ստացել միջերեքի մատակարարող Ա-
նանեան և հնոցապաւնը: Զարդուած է
10 բաց և մի փակ վագոն:

— Ինչպէս յայտնի է, երդուեալ հա-
ւատարմատար Ստարոսելսկու սպան-
ման գործը Թիֆլիսի դատական պա-
լատի սեսիայում երկրորդ անգամ քնն-
նուելով, մեղադրեալներէն մէկը՝ Բաքի-
խանովը դատապարտուած էր տաժա-
նակի աշխատանքների, և այդ վճռի դէմ
Բաքիխանովը պաշտպան էր դուրս ե-
լաւ: Բաքիխանովը ընդունելով իր սե-
րտանքը, որ սենատը յարգել է այդ
բողոքը և գործը յանձնուած է Կազանի
դատական-պալատի քրէական բաժնին ի
նոր քննութիւն:

— Իշխ. Լ. Ս. Գալիցին գինեգոր-
ծութեան վերաբերեալ մրցանակներ
է նշանակել այդ նպատակով իւր նու-
րած 100,000 ր. գումարի տոկոսներից:
Այդ մրցանակները, մայրաքաղաքի թեր-
թերի ասելով, բաժանուած են հետեւեալ
կերպով: Առաջին մրցանակը՝ 3,000 ր.
տրւում է իւրաքանչիւր 4 տարին մի
անգամ, սկսած 1899 թուականից, այ-
գեգործութեան և գինեգործութեան վե-
րաբերեալ ամենալաւ երկրի համար:
Երկրորդ մրցանակը՝ 3,000 ր. տրւում է
իւրաքանչիւր 5 տարին մի անգամ, ըս-
կսած 1900 թուականից, Ռուսիայի ա-
մեն տեղերի խաղողի ամենալաւ այգի-
ների համար: Երրորդ մրցանակը՝ 2,000
ր. տրւում է իւրաքանչիւր 5 տարին մի
անգամ, սկսած 1901 թուականից, Ռու-
սիայի ամեն տեղերի ուտիլու ամենալաւ
խաղողի համար: Զորորդ մրցանակը՝
3,000 ր. տրւում է իւրաքանչիւր 4 տա-
րին մի անգամ, սկսած 1902 թուակա-
նից, ճաշի ամենալաւ գինու համար:
Հինգերորդ մրցանակը՝ 3,000 ր. տրը-
ւում է իւրաքանչիւր 4 տարին մի ան-
գամ, սկսած 1903 թուականից, Ղրիմի
հարաւային ափի ամենալաւ լիկոր գի-
նու համար: Վերջապէս, վեցերորդ մըր-
ցանակը՝ 500 ր. տրւում է իւրաքանչիւր
տարին, սկսած 1899 թուականից, ամե-

Ղեկընդին տարիներու թրքահայ միասնականությանը շատերն անցան այս կողմերը։ Տեղական հայ ժողովուրդն ըստ չափու կարողությունեան օգնել է և իսկ մասն էլ խնայել նրանց։ Իսկ աղքատացող հոգաբարձութիւնը ճանապարհորդ ծախք է տուել նրանց։ Բայց, տարաբախ տաճար, հայ գաղթականի անունով կերպարանքով երեսցին այս կողմերն անխիղճ խաբեբաներ, որոնք իսկական հայ գաղթականներէն վնասիրուց զատ եռեղև բարեպաշտ հայ ժողովուրդի սրտեան տուժ կասկածներ և զղուանք յարուցանելու մտաւայն այն է, որ այդ խաբեբայ սիրելի կանցիկ մէջ կային նաև ռուսահայեր, որոնց մէկը՝ աշտարակեցի Անն անունով մի երիտասարդ, — իր հայրենակից եղբոր անունի մարդոց անունները ապրանքահատապնդում էր, որ իր եղբոր որդորդներին օգտին կառավարութիւնը խրելով դիր պիտի տայ և մինչև Պետերբուրգ գնալու ճանապարհածախի կաթոռով թիւն ունի։ Երկրորդը հաստատանում էր որ առտրախառնի է և սեղադիւն մի նշանաւոր քահանայի հարգազատ եղբայրը խնձոր է տարել Սիբիր ծախելու համար, ճանապարհին ցարից, իբր թէ, սպանել է և սխալմամբ յիշուի կողմէն ընկել է այժմէ կամենում է վերադառնալ հայրենիք, բայց ճանապարհածախս չունի, խնդում է Միւսլն ճանապարհորդ ծախք։ Ահա այսպիսի խաբեբաների հոսանքին վերջ չկայ։ Տեղիս մի բուսական հասարակութիւնը բաղկացած է 20 տարեց, որից 25 — 30 տուն բոլորովին մին աղքատ է, նրանց անհրաժեշտ կարիքներն այդքանազատ հոգաբարձութիւն է հոգում։ 70 տան մի մասն իրենց օրական պարէնն են հայլթայթում, մասն էլ, այսպէս ասած՝ իրենց խղով են ապրակուում։ Իսկ մնացած 100 տունը, որ բաղկացած է հարուստ, միջակ հասարակ դասից, այս չորս տարուան ճանապարհորդ, չնայելով որ այդ տարեկան շատ անպաճող են և առհասարակ

